

Melnik J. P. Political activity of citizens as mortgage of forming of democratic society.

This article is devoted the analysis of the phenomenon political activity in scientific literature, in particular, factors, factors, forms. An author is consider directions and reasons of political activity of personality, described basic levels of participating in the policy of citizens of Ukraine, the groups of citizens are selected on the level of elektoral'noy readiness.

Keywords: political activity, political activity, political life, power, citizen, electors, state, society.

Фомічов А. Л.

ПРОБЛЕМА ТЕОРЕТИЧНОГО ПІЗНАННЯ ЗМІСТУ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ПРОТЕСТУ ТА ЙОГО КЛАСИФІКАЦІЇ

Соціально-політичний протест є феноменом політичного життя, який постає з новою актуальністю перед сучасною наукою, враховуючи протестні акції в країнах Північної Африки. У статті сформульоване авторське визначення соціально-політичного протесту, зроблена спроба розкрити зміст цього терміну та запропонована авторська класифікація.

Ключові слова: соціально-політичний протест, протестний потенціал, протестний настрій, класифікація протесту.

Останні роки питання вивчення феномену протесту в соціологічній і політологічній науці розвивалось під впливом декількох нових факторів. По-перше, це фактор актуалізації протестних дій у світі та ефективність їх впливу на внутрішньополітичне життя багатьох країн, як-то Лівія, Єгипет, Сирія, де протестні прояви вилилися у озброєні зіткнення влади та протестуючих, а в перших двох випадках призвели до зміни режимів, що існували в цих країнах кілька десятків років. По-друге, сам факт протестних дій з вимогами покращення соціальних стандартів життя та захисту своїх громадянських прав у країнах з давньою авторитарною історією, де ще кілька років тому не мислилися заворушення з приводу зміни політичного режиму. По-третє, нові технології та глобалізація інформаційного простору призвели до появи нових інструментів створення, регулювання та управління протестними настроями. По-четверте суто українські суспільно-політичні реалії призвели до соціалізації політичних протестів. Більшість сучасних українських політичних протестів мають саме

соціальний характер. Всі ці фактори зобов'язують сучасну науку поновому поглянути на феномен протесту.

Проблемою протесту науковці займалися в рамках різних наук, підходів і теорій. Протест розглядався з філософської точки зору як одна з форм поведінки особистості та соціальних груп (Е. Фром, Х. Ортега-і-Гассет), з політичної точки зору як форма політичної поведінки (П. Бурдьє, І. Валерстайн, А. Кемпбелл та ін.) [1, 2, 3, 4, 5]. Якщо говорити про сучасних дослідників, то серед них треба згадати Т. Гарра, Б. Хофмана та інших [6, 7]. Серед вітчизняних вчених найбільшу цінність мали публікації О. Оверчук [8].

Серед основних теоретичних концепцій протесту однією з ключових є теорія колективної дії та теорія відносної депривації. Якщо перша за основу бере колективну, групову складову протесту, то друга приділяє увагу індивідуальній мотиваційній частині масового протесту.

Мета цієї статті, враховуючи як традиційні підходи, так і нові реалії політичного життя, – сформулювати авторське визначення політичного протесту соціальної направленості, проаналізувати зміст феномену протесту, розробити критерії класифікації протестів за існуючими у них ознаками.

Для позначення терміну, що найточніше відображав би сутність сучасного політичного протесту, а саме його спрямованість на вирішення соціальних питань, ми пропонуємо впровадити термін «соціально-політичний протест». Для розробки авторського визначення цього поняття звернемося до «Великого тлумачного словника сучасної української мови» за редакцією В. Бусела. Слово «протест» в українській мові поміж іншого означає: рішуче заперечення чого-небудь, категорична заява про незгоду з кимсь, чимсь, про небажаність чого-небудь; почуття рішучої незгоди з ким-, чим-небудь, невдоволення кимсь, чимсь; масове, колективне заперечення чого-небудь, яке виявляється в активних діях (мітингах, страйках, заявах і т. ін.) [9]. Термін «політичний» тлумачиться так: «Який базується на політиці. Пов'язаний з політикою, з питаннями політики. Пов'язаний з проведенням політики у життя» [10]. Термін «соціальний», окрім іншого, визначають так: «Породжений умовами суспільного життя, певного середовища, ладу» [11].

Поєднуючи значення трьох термінів та виходячи з того, що соціально-політичний протест – це перш за все дія, а не стан, і може реалізовуватись індивідуально або колективно, приходимо до наступного формулювання. Соціально-політичний протест – це індивідуальний або масовий акт рішучого заперечення дій чи

бездіяльності владних інститутів, спрямований на ухвалення політичних рішень, пов'язаних зі зміною умов суспільного життя або якоїсь з його складових.

Логічність та ґрунтовність запровадження терміна «соціально-політичний протест» (далі СПП) обумовлюється його відмінністю від найближчих за змістом понять соціального протесту та політичного протесту. Від соціального протесту СПП відрізняється тим, що спрямовується не на інші соціальні групи або представників бізнесу, а безпосередньо на інститут прийняття рішень – міські та національні органи законодавчої та виконавчої влади. Відмінність від суто політичного протесту полягає в предметі опротестування: дія або бездіяльність, на які спрямований протест, повинні бути націлені на вирішення суспільно важливих питань. Так, наприклад, протести членів Блоку Юлії Тимошенко проти її ув'язнення є суто політичними, бо не мають на меті зміни соціального устрою або умов суспільного життя, а лише звільнення свого партійного лідера. Але протести проти катування Юлії Тимошенко та інших ув'язнених в СІЗО є саме соціально-політичними, бо вимагають від владних структур звернути увагу на суспільно важливе питання ставлення до підсудних у слідчих ізоляторах. Іншими словами, соціально-політичний протест – це політичний протест з соціальними вимогами.

На нашу думку, соціально-політичний протест, як і будь який інший феномен суспільного життя, має свій зміст та свої класифікаційні ознаки.

СПП властиві суб'єкт, об'єкт та предмет. Суб'єктом соціально-політичного протесту є індивід, або група індивідів, яка опротестовує ту чи іншу дію або бездіяльність. Об'єкт – це інститут прийняття рішень, на який спрямована дія суб'єкта. Предмет протесту – безпосередньо та дія або бездіяльність об'єкта, що опротестовується суб'єктом. Співвідношення суб'єкта, об'єкта та предмета схематично зображена на рисунку 1. В окремих випадках протест може мати характер безоб'єктного. У цьому випадку протест адресується не комусь конкретно, а загалом, висвітлюється лише проблема без висунутих вимог.

Треба зазначити, що в разі законного конвенційного протесту дія суб'єкта спрямована на об'єкт з метою опосередковано вплинути на предмет протесту. Якщо суб'єкт протесту намагатиметься впливати безпосередньо на предмет, то найчастіше ми будемо мати справу з незаконними діями, що переростають у сутички з владою та в крайніх випадках до революційних дій (пунктирна лінія на рис. 1).

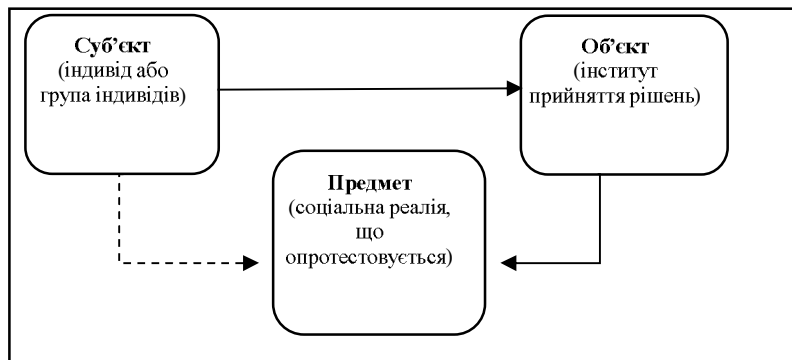

Рис. 1. Співвідношення суб'єкта, об'єкта та предмета

Спробуємо запропонувати можливу авторську класифікацію, враховуючи визначення та ознаки, якими володіє дія протесту.

Протест можна класифікувати *за суб'єктом*:

- індивідуальний, коли суб'єктом протесту є конкретний індивід, індивідуальний протест може виражатися від голосування «проти всіх», до радикальних неконвенційних заходів: голодування, самоспалення тощо; але треба звернути увагу на той факт, що предмет протесту в цьому випадку повинен мати суспільне значення та відповідати не лише особистісним інтересам суб'єкта;

- суспільний, коли суб'єктом є група індивідів від соціальної групи до окремої нації або міжнародного руху.

За предметом протест можна вирізнити залежно від того, в якій площині суспільного життя знаходиться конкретний протест: екологічний, трудовий, правовий, релігійний, мовний, культурологічний, економічний, політичний та інші прояви соціального життя.

За регіональною ознакою:

- місцеві – об'єктом є місцевий орган влади, проблема стосується громадян, що проживають на компактній території;

- регіональні – об'єктом є обласний орган влади, предмет протесту виходить за рамки окремого населеного пункту та властивий для всього регіону;

- загальнонаціональні – предмет протесту має загальнонаціональну значимість та впливає на існування всіх громадян країни, об'єктом є центральні органи державної влади;

- глобальні протести виражаються в масових транснаціональних рухах, предмет є спільним для великої кількості людей не залежно від національності.

За формою реалізації:

- конвенційні – загальноприйняті, ті що відповідають традиціям; [12];

- неконвенційні, відповідно, є неприйнятними, що суперечать устрою, який існує.

За співвідношенням з правовим полем:

- законні, тобто ті, форма реалізації яких вписується в правове поле місця реалізації. Для України, наприклад, це санкціоновані мітинги, петиції, збір підписів та інші;

- незаконні – ті, форма реалізації яких не відповідає законодавчому полю країни реалізації.

За конструктивністю:

- конструктивний – такий, суб'єкти якого не лише заперечують чи виступають супроти предмета протесту, але й пропонують можливі рішення зазначеної проблеми, оформлені у вигляді петицій, меморандумів, листів, сформованих робочих груп тощо.

- деструктивний, метою якого є тільки продемонструвати заперечення становища, яке склалося, не пропонуючи механізмів вирішення проблеми.

За тривалістю:

- ситуативні – суб'єкти протесту збираються одноразово, проводять акцію протесту і по її завершенню не створюють будь-яких соціальних зв'язків не залежно від результатів протесту. Такі акції найчастіше є малорезультативними, або проблема предмета є настільки малозначущою, що вирішується після одноразової акції;

- багаторазові акції протесту повторюються кілька разів, доки не вирішується проблема, що постала предметом протесту, або протест залишається без результативним, суб'єкт втрачає протестну активність;

- довготривалі протести відрізняються своєю неперервністю, акція триває кілька днів, тижнів або місяців не залежно від часу доби.

За керівною складовою:

- хаотичні – протест не має чітко вираженої організаційної структури та осіб, що можуть керувати процесом. Подібний спосіб вираження протесту є досить нестабільним, некерованим та з навряд може стати конструктивним;

- фрагментовані – протест з одними й тим самим предметом має de facto декілька суб'єктів, його прояви керуються кількома

організаційними центрами, що призводить до неузгодженості та фрагментованості подій, вимог і очікуваних результатів.

- централізовані – протест має чітку організаційну структуру та лідерів, всі його прояви, вимоги та дії мають продуманий, узгоджений характер.

Досліджуючи феномен протесту, треба виокремити ще два пов'язаних з ним поняття: протестний настрій та протестний потенціал. Аналізуючи лінгвістичне значення цих понять, можна прийти до наступного визначення: протестний настрій – це сукупність думок, інтересів, почуттів індивіда чи мас, спрямованих на потенційну реалізацію суспільно-політичного протесту.[13] Протестний потенціал – це сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил та об'єктивних факторів, що можуть бути реалізованими в акції протесту за певних умов [14].

Отже, проблема визначення суспільно-політичного протесту залежить перш за все від концептуального підходу до поняття протесту як феномену політичного життя. Визначення та класифікація протесту в запропонованій статті базується на авторському підході до протесту як до дії, акції, а не стану.

У результаті дослідження автор виявив достатню кількість характеристик, за якими можна ретельно класифікувати протести, хоча оцінка за деякими показниками може бути досить суб'єктивною та різнитися залежно від переконань окремих експертів. Вирішення проблеми наукового визначення протесту та його змісту дозволяє відокремлювати соціально-політичний протест від інших проявів громадянської активності, а також більш точно вирізнити вид протесту у процесі аналізу конкретних акцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Фромм Э.* Человек для себя / [пер. с англ. и послесл. Л.А. Чернышевой]. – Мн. : Коллегиум, 1992. – 253 с.
2. *Ортега-и-Гассет Х.* Восстание масс. – Уфа., 2003. – 439 с.
3. *Бурдьё П.* Социология политики / [Пер. с фр. сост., общ. ред. и предисл. Н.А. Шматко]. – М. : Socio-Logos, 1993. – 336 с.
4. *Валлерстайн И.* После либерализма / [пер. с англ. под ред. Б.Ю. Кагарлицкого]. – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 256 с.
5. *Campbell A.* The American Voter / Campbell A., Converse P. E., Miller W. E., Stokes D. E. The [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://books.google.com.ua/books?id=JeYUrs_GOcMC&printsec=fro

- ntcover&hl=ru&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false.
6. *Гарр Т.Р.* Почему люди бунтуют [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://socioline.ru/book/tr-garr-pochemu-lyudi-buntuyut>.
  7. *Хоффман Б.* Терроризм – взгляд изнутри [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.studmed.ru/hoffman-b-terrorizm-vzglyad-iznutri_b3a3261422f.html. – Заголовок з екрану.
  8. *Оверчук О.* Становлення сучасних рухів протесту в Україні [Електронний документ] // Збірник наукових праць «Сучасна українська політика». – 2010. – № 21. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Sup/2010_21/Rozdil_2/05_Overchuk.pdf.
  9. Протест [Електронний ресурс] // Бусел В. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – Режим доступу: <http://www.lingvo.ua/uk/Translate/uk-uk/протест>. – Заголовок з екрану.
  10. Політичний [Електронний ресурс] // Бусел В. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – Режим доступу: <http://www.lingvo.ua/uk/Translate/uk-uk/політичний>. – Заголовок з екрану.
  11. Соціальний [Електронний ресурс] // Бусел В. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – Режим доступу: <http://www.lingvo.ua/uk/Translate/uk-uk/соціальний>. – Заголовок з екрану.
  12. Конвенціональний [Електронний ресурс]. // Комлев Н.Г. Словарь иностранных слов. – Режим доступу: http://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_fwords/20939/КОНВЕНЦИОНАЛБНЬИ.
  13. Настрій [Електронний ресурс] // Бусел В. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – Режим доступу: <http://www.lingvo.ua/uk/Translate/uk-uk/настрій>. – Заголовок з екрану.
  14. Потенціал [Електронний ресурс] // Бусел В. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – Режим доступу: <http://www.lingvo.ua/uk/Translate/uk-uk/потенціал>. – Заголовок з екрану.

Фомичев А.Л. Проблема теоретического познания содержания социально-политического протеста и его классификации.

Социально-политический протест – феномен политической жизни, который предстает новой актуальностью перед современной наукой, учитывая протестные акции в странах Северной Африки. В данной статье сформулировано авторское определение социально-политического протеста, сделана попытка раскрыть содержание этого термина, и предложена авторская классификация.

Ключевые слова: социально-политический протест, протестный потенциал, протестное настроение, классификация протеста.

Fomichev A. L. The problem of theoretical analysis of the content of sociopolitical protest and its classification.

The sociopolitical protest is a phenomenon of political life which meets a new relevance to modern science, due to the protests organized in North Africa. In this paper the author offers his own definition of the term «sociopolitical protest» and makes an attempt to reveal the contents of the subject using a new variant of its classification.

Keywords: sociopolitical protest, potential for protest, protest mood, classification of protest.

Ржевська Н. Ф.

НОВІ ВИМОГИ ДО ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ БАРАКА ОБАМИ: ТОЧКА ЗОРУ ЕКСПЕРТІВ

Проаналізовано особливості формування зовнішньополітичної глобальної стратегії США за нових геополітичних умов на фоні існування двох точок-проблем у сучасному світовому порядку, які умовно аналітики Інституту Брукінгса назвали «великі ставки» та «чорні лебеді».

Ключові слова: новий світовий порядок, зовнішня політика, глобальна стратегія США, «великі ставки», «чорні лебеді».

Геополітичні зміни, що відбулися у світі за час перебування Б. Обами на посту президента США, знайшли своє відображення в ідейно-теоретичних дискусіях, що розгорнулись в американському науково-політичному співтоваристві, у першу чергу серед експертів. Зокрема, питання ціннісно-ідеологічного характеру займають серед них одну з провідних позицій, адже ідеологія – одна з найважливіших складових мислення політичних аналітиків. Саме вона визначає розуміння ними цілей співіснування, а значить і базових цінностей, які вмотивують діяльність усього світового співтовариства. Дебати щодо засад сучасної зовнішньополітичної стратегії США серед провідних експертів і аналітиків тримають у центрі уваги не лише зміни, що відбулися в світі, а й наслідки впливу останніх на формування нового світопорядку.

Для нас центральними у дослідженні зазначеної проблеми стали перспективи розвитку сучасної зовнішньополітичної стратегії